

Originalspråk: Norsk

Sak 46/08

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013

Arkivsaknr.
07/5348

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrådet	14.10.08	R 089/08
Oppvekst- og utdanningskomiteen	11. – 13.11.08	014/08
Sametingets plenum	25. – 28.11.08	46/08

Saken påbegynt 27.11.08 kl. 16.05

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel

II Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametingsrådet gir sin tilslutning til Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013.

Visjon

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter, plikter og muligheter for kvinner og menn.

Innledning

Sametinget arbeider ut fra den forutsetningen at staten Norge er grunnlagt på territoriet til to folk, samer og nordmenn. Begge folk har den samme rett og de samme krav til å utvikle sin kultur og sitt språk. Våre rettigheter som samer, folk og urfolk er bærebjelkene i vår overordnede politikk og i våre visjoner for samiske samfunn. Vårt mål har vært å utvikle verdier som likeverd, likestilling, solidaritet og fredelig sameksistens mellom folk. Formålet er å motvirke negativ diskriminering og å oppnå reell likebehandling.

Vi kan si at samepolitikk handler om likestillingspolitikk. Samepolitikken og likestillingspolitikken bygger i stor grad på den samme ideologien der målet er likebehandling av to eller flere i prinsippet

likestilte parter. Det kan være samer eller nordmenn, menn eller kvinner, unge eller eldre, homofile eller heterofile. Samepolitikken skal ta hensyn til og involvere alle parter.

Likestilling og likeverd ligger til grunn for Sametingets virksomhet. Sametinget vil derfor arbeide for å fremme likestilling og likeverd uavhengig av kjønn, etnisitet og seksuell legning. Likestilling berører alle samfunnsområder og skal være en integrert del av Sametingets arbeid.

Det er gjort lite systematisk forskning på likestillingsutfordringer i samiske samfunn. Dette bør likevel ikke hindre oss i å foreslå konkrete strategier og tiltak basert på eksisterende kunnskap om den samiske befolkning. Det er viktig at Sametinget engasjerer seg i likestillingsdebatten på alle nivå, samtidig som de setter likestilling i samiske samfunn på den offentlige dagsorden.

Med denne handlingsplanen ønsker Sametinget å signalisere at arbeidet med likestilling og likeverd er høyt prioritert. Størst fokus vil være på kjønnslikestilling, samtidig som situasjonen for homofile og lesbiske og vold i nære relasjoner settes på dagsorden.

Handlingsplanen fokuserer på tre innsatsområder: Likestilling mellom kjønnene, toleranse for ulike seksuelle legninger og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Innenfor disse innsatsområdene er det videre skissert mål, strategier og tiltak. Noen tiltak kan settes i verk umiddelbart, mens andre krever et systematisk og langsiktig holdningsarbeid.

Sametingsrådet er ansvarlig for oppfølgingen av tiltakene. På noen områder kan Sametinget selv ta ansvaret for gjennomføringen, mens det på andre områder kreves innsats av ansvarlige myndigheter. Sametinget vil påpeke behovet for en samlet innsats ovenfor ansvarlige myndigheter.

Grunnlaget for handlingsplanen

Siden 2002 har Sametinget lagt fram til sammen fem likestillingspolitiske redegjørelser med fokus på kjønnslikestilling. Hovedhensikten med redegjørelsene har vært å sette fokus på utfordringer knyttet til likestilling i det samiske samfunnet.

I 2007 var Sametinget medarrangør i en nordisk samisk likestillingskonferanse, Sámis, der tema var makt og avmakt i et kjønnsperspektiv.

Identifiseringen av innsatsområder i handlingsplanen har blant annet tatt utgangspunkt i tidligere redegjørelser og utredninger i Sametinget og i rapporten etter Sámis - Nordisk samisk likestillingskonferanse. De samiske organisasjonene som arbeider med likestillingsspørsmål har også kommet med innspill til handlingsplanen.

Det er viktig at Sametingene i fellesskap ser på likestilling i et grenseoverskridende perspektiv. Samisk parlamentarisk råd oppfordrer i sin virksomhetsplan 01.11.08 - 31.12.10 Sametingene til å utarbeide en handlingsplan for likestilling.

Innsatsområde 1: Likestilling mellom kjønnene

Hovedmål: Likestilling skal implementeres i alle politikkområder i Sametingets arbeid.

Sametinget bør gå foran som et godt eksempel når det gjelder likestilling. I inneværende periode har Sametinget tilnærmet lik kjønnsrepresentasjon blant de valgte representantene. Det er imidlertid fremdeles et stykke igjen før likestilling fullt ut er integrert i Sametinget virksomhet. For at Sametinget skal oppnå legitimitet i den samiske befolkning, er det viktig at samepolitikken angår både

kvinner og menn. Det er ikke nok å vise til jevn representasjon av begge kjønn i styrer og råd. Saksområdene og prioritering av saker må også ha en klar likestillingsmessig profil.

Likestilling mellom kvinne og mann handler om selvbestemmelse, rettferdighet og likeverd, både kollektivt og individuelt. Kvinner og menn skal ha de samme rettighetene, pliktene og mulighetene på alle samfunnsområder. Respekt for individet og for hverandre er viktig i denne sammenhengen. For å oppnå reell likestilling, vil det i noen tilfeller være nødvendig å iverksette ulike tiltak for kvinner og menn.

Delmål 1: Likestillingsarbeidet skal angå begge kjønn

Likestilling blir ofte oppfattet som en kvinnesak. En av de store utfordringene framover er å få fram at arbeid med likestilling skal involvere begge kjønn. Ansvar for dette ligger hos begge kjønn. Kvinner må gi plass til menn i likestillingsarbeidet som en likeverdig part og ikke som en motpart. Menn må være med å legge premissene for likestillingsarbeidet i samfunnet.

- Strategi:** Sametinget skal delta aktivt i den likestillingspolitiske debatten
- Tiltak:**
- Sametinget skal markere kvinnedagen
 - Sametinget skal fremme synspunkter på alle nivå i debatten om likestilling
 - Sametinget skal videreutvikle dialogen med organisasjonene som arbeider med likestillings spørsmål
- Strategi:** I all saksbehandling må det foretas en vurdering på om sakene vil gi ulike konsekvenser for kvinner og menn
- Tiltak:**
- Sametinget må utvikle rutiner for plan- og meldingsarbeidet der likestilling er en integrert faktor
 - Sametinget må øke sin faglige kompetanse om likestilling
- Strategi:** Arbeide for at samisk språk- og kulturkompetanse integreres i Likestillings- og diskrimineringsombudets virksomhet
- Tiltak:**
- Sametinget må etablere faste møter med Likestillings- og diskrimineringsombudet
 - Sametinget må medvirke til at det sikres samisk kompetanse ved ombudets kontor

Delmål 2: Sikre begge kjønn deltakelse i styrer og verv

I de samiske samfunnene generelt, og i Sametinget spesielt, er det viktig å ha fokus på lik kjønnsrepresentasjon i styrer og verv på alle nivå. Lik medvirkning der politiske beslutningsprosesser iverksettes er ønskelig både ut fra et rettferdighetssyn og ut fra et ønske om å kunne utnytte menneskelige ressurser på best mulig måte.

- Strategi:** Lik kjønnsrepresentasjon på listene til sametingsvalget
- Tiltak:**
- Sametinget må opprettholde kravet om minimum 40-60 % kjønnsbalanse til listestillere
 - Sametingets politiske virksomhet må organiseres slik at også personer med omsorgsansvar kan delta
- Strategi:** Sametinget må videreføre sin politikk om lik kjønnsrepresentasjon ved

oppnevninger til styret og verv

- Tiltak:
- Som hovedregel må institusjoner som får driftstilskudd over Sametingets budsjett ha minst 40-60 representasjon i styret
 - Sametingets komiteer skal tilstrebe lik kjønnsrepresentasjon

Delmål 3: Et mer kjønnsdifferensiert arbeidsliv

Næringslivet i samiske områder er kjønnsdelt. Undersøkelser viser at kvinner etablerer seg innen duodji, service og handel, og kultur/frivillig sektor, mens menn etablerer seg innenfor reiseliv, reindrift og fiskeri. Kvinner og menn velger ulike næringer når de etablerer seg i næringslivet. Forutsetningen for et robust næringsliv er at det skapes et mer differensiert arbeidsmarked med større bredde i type virksomheter.

I de samiske primærnæringene reindrift, jordbruk og fiskeri, har kvinners rolle gradvis blitt svekket. Næringmessige strukturtiltak og reguleringer har medført at kvinners arbeidsinnsats ikke er blitt tilstrekkelig synliggjort. Samtidig er ikke velferdsordninger tilrettelagt for at menn i primærnæringene kan være omsorgspersoner.

Kvinner med høy utdanning bør trekkes sterkere inn i innovasjon og nyskaping. Det er blant annet viktig å få etablert kunnskaps- og kulturarbeidsplasser som har et bredt marked og som ikke er avhengig av offentlig engasjement.

Tall fra skolene i de samiske områdene viser stor frafallsprosent i videregående skole for gutter. Dette vil gi en skjev kjønnsmessig fordeling av kompetanse i samiske samfunn.

Strategi: Sametingets virkemidler må tilpasses begge kjønn

- Tiltak:
- Sametingets tilskuddsordninger evalueres og revideres i et kjønnsperspektiv

Strategi: Kvinners rettsstilling og posisjon i primærnæringene må styrkes og synliggjøres

- Tiltak:
- Sametinget må i forhandlinger med statlige myndigheter arbeide for at kvinnenes formelle status i reindriften styrkes
 - Sametinget må igangsette en evaluering av kvinners stilling i jordbruk, reindrift og fiskerierne
 - Sametinget vil i kontakt med statlige myndigheter arbeide for at velferdsordningene i primærnæringene tilpasses begge kjønn

Strategi: Sametinget vil stimulere samiske gutter til å fullføre videregående skole

- Tiltak:
- Sametingets læreplanarbeid må ta hensyn til og bygge videre på unge samiske gutters ferdighet og kompetanse

Delmål 4: Likestillingsperspektiv implementeres i rettighetsarbeidet

I Sametingets arbeid med rettigheter og selvbestemmelse legges viktige strukturer for arbeidet med utviklingen av samiske samfunn. I dette arbeidet er det de materielle rettighetene som har blitt vektlagt. Det vil si rettigheter til land og vann, og til ressursene i disse områdene. I rettighetsarbeidet må de immaterielle rettighetene innlemmes i større grad. Det handler om retten til å fortelle sin egen historie, snakke sitt eget språk, utøve sin egen kultur, definere innholdet i egen opplæring og forvalte sine egne kulturminner.

I forlengelsen av rettighetsarbeidet i Sametinget vil likestillingsperspektivet i arealforvaltningen være av stor betydning. I utviklingen av Sametingets miljø- og arealpolitikk bør overføring av tradisjonell kunnskap til neste generasjon og konsekvenser av klimaendringer inkluderes som viktige faktorer. Beskyttelse av tradisjonell kunnskap må være sentralt i dette arbeidet.

Strategi: **Arbeide for at kjønnsperspektiv også inkluderes i arbeidet med rettigheter til det materielle kulturgrunnlaget**

Tiltak:

- Sametinget vil henstille Finnmarkskommisjonen om å være bevisst på kjønnsperspektivet i arbeidet med å kartlegge eksisterende rettigheter
- Kjønnsperspektivet integreres i Sametingets miljø- og arealpolitikk

Strategi: **Statusen til og kunnskapen om immaterielle rettigheter må styrkes og sikres på lik linje med materielle rettigheter**

Tiltak:

- I Sametingets rettighetsarbeid må også immaterielle rettigheter inkluderes

Innsatsområde 2: Toleranse for ulike seksuelle legninger

Mål: Aksept og toleranse for homofile og lesbiske

Det er lite åpenhet om andre seksuelle legninger enn heterofili i samiske samfunn. Mange homofile og lesbiske tør ikke være åpne om sin legning i frykt for hvilke reaksjoner de vil få fra samfunnet rundt. Fordommer baserer seg ofte på mangel på kunnskap. Sametinget må derfor gå foran for å fremme aksept og toleranse i samiske samfunn for ulike seksuelle legninger

Strategi: **Sametinget må delta aktivt i holdningsskapende arbeid om homofili**

Tiltak:

- Videreutvikle dialogen med organisasjoner for homofile og lesbiske
- Sametinget må aktivt tilegne seg større kunnskap om situasjonen til homofile og lesbiske

Innsatsområde 3: Bekjempelse av vold i nære relasjoner

Mål: Både kvinner og menn skal ha rett til et liv fritt for vold og trusler om vold og barn skal ha rett til en oppvekst uten overgrep og frykt

Vold i nære relasjoner rammer hardt og har alvorlige følger for dem som opplever det. Slik vold kan ramme barn, kvinner og menn i alle aldre, og både kvinner og menn kan være voldsutøvere. Likevel er kvinner i større grad enn menn utsatt for den mest alvorlige volden. Det blir derfor særlig viktig å ha et fokus på menns vold mot kvinner. Barn som opplever vold i hjemmet blir utsatt for store skadevirkninger. Norge har sluttet seg til FNs barnekonvensjon og er forpliktet til å beskytte barn mot alle former for vold og overgrep.

Det er svært viktig å tydeliggjøre at vold som utøves i hjemmet er et offentlig ansvar. Justis- og politidepartementet har utarbeidet en handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011. Denne planen vil være med og danne utgangspunkt for Sametingets arbeid.

Strategi: **Et styrket hjelpeapparat bygd på samisk språk og kultur mot alle former for vold i nære relasjoner**

Tiltak:

- Samiske barns rettssikkerhet og rettigheter må ivaretas gjennom barnehus
- Arbeide for et styrket hjelpeapparat rettet mot personer som er utsatt for vold
- Arbeide for et tilrettelagt behandlingstilbud for voldsutøvere i samiske samfunn

Rapportering og økonomiske konsekvenser

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009 – 2013, følges opp gjennom Sametingets årlige budsjetter i perioden. De årlige budsjettene fastsetter hvor mye midler som skal settes av til likestillingstiltak. Ikke alle strategier i handlingsplanen krever økonomiske ressurser. I forbindelse med framleggelse av likestillingspolitiske redegjørelser og gjennom årsmelding, vil det bli rapportert om hvilke tiltak og prosesser som er satt i gang i forbindelse med de forskjellige strategiene i handlingsplanen.

Oppvekst- og utdanningskomiteens innstilling:

Innledning

Komiteen har behandlet Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013. Visjonen er et likestilt samisk samfunn med like rettigheter, plikter og muligheter for kvinner og menn. Formålet er å motvirke negativ diskriminering og oppnå reell likebehandling. Sametinget skal arbeide for å fremme likestilling og likeverd uavhengig av kjønn, etnisitet og seksuell legning. Likestilling berører alle samfunnsområder og skal være en integrert del av Sametingets arbeid.

Merknader:

Komiteen, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Majjen Ristiina M. Eira, John Harald Skum, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Henry Høgmo og Jarle Jonassen, medlemmene fra Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap) Elisabeth H. Guttorm, Inger Jørstad, Vibeke Larsen og Marianne Balto, medlemmet fra Klar samisk røst (KSR) János Trosten og medlemmet fra Samer bosatt i Sør-Norge (SBS) Johan Mikkel Sara, vil understreke at likestillings- og anti-diskrimineringsarbeidet for fremtiden må forankres institusjonelt i et samisk kompetansemiljø.

Komiteen viser i denne forbindelse til St.meld. 28 (2007-2008) Samepolitikken, kapittel 4.4 strategier og tiltak, hvor regjeringen sier (sitat):

Likestillings- og diskrimineringsombudet skal besitte kompetanse også på det samiske området. For å sikre at ombudet har en fast samarbeidspart i det samiske miljøet på likestillings- og mangfoldsspørsmål, vil regjeringen i samråd med Sametinget tilrettelegge for at det kan bli opprettet en stilling forankret i det samiske miljøet som arbeider med slike spørsmål. Arbeidet skal skje i samråd med Sametinget.

Sametinget skal etter planen behandle en handlingsplan om likestilling i det samiske samfunnet våren 2009. Barne- og likestillingsdepartementet vil kunne bidra faglig og økonomisk til strategiske tiltak i planen.

Komiteen er tilfreds med at regjeringen legger vekt på å styrke arbeidet mot diskriminering i det samiske samfunnet, og vil anbefale at det etableres et organ som kan ivareta dokumentasjon og informasjon om likestilling og anti-diskrimineringsarbeidet i det samiske samfunnet. Det samme organet kan også ivareta overvåking av og rapportering om det samme. Komiteen vil derfor anbefale at Gáldu blir tillagt dette arbeidsområdet, og videre at Gáldu tilknyttes Samisk høyskole slik at Gáldu som institusjon også kan ta del i forskningsaktiviteter.

Komiteen viser til at Gáldu – kompetansesenter for urfolksrettigheter er etablert av den norske regjering og lokalisert til Kautokeino. Kompetansesenteret har til formål å øke kunnskapen om og forståelsen om urfolksrettigheter og samiske rettigheter. Komiteen vil samtidig understreke Gáldus kjernevirksomhet og selvstendighet sikres.

Forslag:

Komiteen, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Majjen Ristiina M. Eira, Jon Harald Skum, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Henry Høgmo og Jarle Jonassen, medlemmene fra Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap) Elisabeth H. Guttorm, Inger Jørstad, Vibeke Larsen og Marianne Balto, medlemmet fra Klar samisk røst (KSR) János Trosten og medlemmet fra Samer bosatt i Sør-Norge (SBS) Johan Mikkel Sara, foreslår følgende:

Endringer i rådets innstilling:

Ny første setning: Sametinget gir sin tilslutning til Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013

Delmål 1: likestillingsarbeidet skal angå begge kjønn

Stryk siste setning i første avsnitt

Tilleggsforslag:

Under Delmål 2: sikre begge kjønn deltakelse i styrer og verv

Strategi: lik kjønnsrepresentasjon på listene til Sametingsvalget

Nytt tiltak:

Sametinget må motivere kvinner til å ta gjenvalg og medvirke til at en får en alderdifferensiering mellom de ulike kjønn, i en slik sammenheng bør unge menn oppfordres til deltakelse

Under Delmål 3: et mer kjønnsdifferensiert arbeidsliv

Strategi: Sametingets virkemidler må tilpasses begge kjønn

Nytt tiltak:

Kvinner oppfordres særskilt til å søke

Under Delmål 4: likestillingsperspektiv implementeres i rettighetsarbeidet

Ny strategi:

Likestillings- og diskrimineringsarbeidet må forankres institusjonelt i et samisk kompetansemiljø.

Nye tiltak:

Sametinget må bidra til at det etableres et organ som gjennom informasjons- og dokumentasjons virksomhet fremmer likestilling og antidiskriminering i det samiske samfunnet.

Sametinget må bidra til at det etableres et organ som har ansvar for overvåking av og rapportering om likestillings- og diskriminerings spørsmål i det samiske samfunnet.

Strategi "Arbeide for at samisk språk- og kultur....." og tiltakene under denne flyttes fra delmål 1 til delmål 4.

Innsatsområde 2: Toleranse for ulike seksuelle legninger

Nytt tiltak:

Sametinget må igangsette holdningskampanje omkring åpenhet
Sametinget oppfordrer organisasjoner til å sette ulike seksuelle legninger på dagsorden
Øke kunnskap og sette i gang forskning på holdninger/diskriminering

Komiteens tilråding:

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råer Sametinget til å vedta følgende:

Sametinget støtter for øvrig Sametingsrådets forslag til innstilling.

III Votering

Av 43 representanter var 29 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Oppvekst- og utdanningskomiteens forslag ble enstemmig vedtatt.
- Oppvekst- og utdanningskomiteens tilråding ble enstemmig vedtatt

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	John Harald Skum, saksordfører	Jørn Are Gaski
		Aili Keskitalo
2	Elisabeth Hegge Guttorm	Kirsti Guvsám
3	Kirsti Guvsám	
4	Ronny Wilhelmsen	Jørn Are Gaski
5	Tor Mikalsen	Aili Keskitalo
6	Sigrun Rasmussen	
7	Jørn Are Gaski	
8	Aili Keskitalo	Egil Olli
		Kirsti Guvsám
		Magnhild Mathisen
	Aili Keskitalo	
9	Berit Oskal Eira	Aili Keskitalo
	Berit Oskal Eira	
10	Kirsten Appfjell-Eira	
11	Terje Tretnes	Aili Keskitalo
	Terje Tretnes	

12	Egil Olli	Aili Keskitalo
	Egil Olli	
13	Willy Ørnebakk	Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
14	Kirsti Guvsám	
15	Kirsten Appfjell-Eira	
	John Harald Skum	

VI Sametingets vedtak

Sametinget gir sin tilslutning til Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013.

Visjon

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter, plikter og muligheter for kvinner og menn.

Innledning

Sametinget arbeider ut fra den forutsetningen at staten Norge er grunnlagt på territoriet til to folk, samer og nordmenn. Begge folk har den samme rett og de samme krav til å utvikle sin kultur og sitt språk. Våre rettigheter som samer, folk og urfolk er bærebjelkene i vår overordnede politikk og i våre visjoner for samiske samfunn. Vårt mål har vært å utvikle verdier som likeverd, likestilling, solidaritet og fredelig sameksistens mellom folk. Formålet er å motvirke negativ diskriminering og å oppnå reell likebehandling.

Vi kan si at samepolitikk handler om likestillingspolitikk. Samepolitikken og likestillingspolitikken bygger i stor grad på den samme ideologien der målet er likebehandling av to eller flere i prinsippet likestilte parter. Det kan være samer eller nordmenn, menn eller kvinner, unge eller eldre, homofile eller heterofile. Samepolitikken skal ta hensyn til og involvere alle parter.

Likestilling og likeverd ligger til grunn for Sametingets virksomhet. Sametinget vil derfor arbeide for å fremme likestilling og likeverd uavhengig av kjønn, etnisitet og seksuell legning. Likestilling berører alle samfunnsområder og skal være en integrert del av Sametingets arbeid.

Det er gjort lite systematisk forskning på likestillingsutfordringer i samiske samfunn. Dette bør likevel ikke hindre oss i å foreslå konkrete strategier og tiltak basert på eksisterende kunnskap om den samiske befolkning. Det er viktig at Sametinget engasjerer seg i likestillingsdebatten på alle nivå, samtidig som de setter likestilling i samiske samfunn på den offentlige dagsorden.

Med denne handlingsplanen ønsker Sametinget å signalisere at arbeidet med likestilling og likeverd er høyt prioritert. Størst fokus vil være på kjønnslikestilling, samtidig som situasjonen for homofile og lesbiske og vold i nære relasjoner settes på dagsorden.

Handlingsplanen fokuserer på tre innsatsområder: Likestilling mellom kjønnene, toleranse for ulike seksuelle legninger og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Innenfor disse innsatsområdene er det videre skissert mål, strategier og tiltak. Noen tiltak kan settes i verk umiddelbart, mens andre krever et systematisk og langsiktig holdningsarbeid.

Sametingsrådet er ansvarlig for oppfølgingen av tiltakene. På noen områder kan Sametinget selv ta ansvaret for gjennomføringen, mens det på andre områder kreves innsats av ansvarlige myndigheter. Sametinget vil påpeke behovet for en samlet innsats ovenfor ansvarlige myndigheter.

Grunnlaget for handlingsplanen

Siden 2002 har Sametinget lagt fram til sammen fem likestillingspolitiske redegjørelser med fokus på kjønnslikestilling. Hovedhensikten med redegjørelsene har vært å sette fokus på utfordringer knyttet til likestilling i det samiske samfunnet.

I 2007 var Sametinget medarrangør i en nordisk samisk likestillingskonferanse, Sámis, der tema var makt og avmakt i et kjønnsperspektiv.

Identifiseringen av innsatsområder i handlingsplanen har blant annet tatt utgangspunkt i tidligere redegjørelser og utredninger i Sametinget og i rapporten etter Sámis - Nordisk samisk likestillingskonferanse. De samiske organisasjonene som arbeider med likestillingsspørsmål har også kommet med innspill til handlingsplanen.

Det er viktig at Sametingene i fellesskap ser på likestilling i et grenseoverskridende perspektiv. Samisk parlamentarisk råd oppfordrer i sin virksomhetsplan 01.11.08 - 31.12.10 Sametingene til å utarbeide en handlingsplan for likestilling.

Innsatsområde 1: Likestilling mellom kjønnene

Hovedmål: Likestilling skal implementeres i alle politikkområder i Sametingets arbeid.

Sametinget bør gå foran som et godt eksempel når det gjelder likestilling. I inneværende periode har Sametinget tilnærmet lik kjønnsrepresentasjon blant de valgte representantene. Det er imidlertid fremdeles et stykke igjen før likestilling fullt ut er integrert i Sametinget virksomhet. For at Sametinget skal oppnå legitimitet i den samiske befolkning, er det viktig at samepolitikken angår både kvinner og menn. Det er ikke nok å vise til jevn representasjon av begge kjønn i styre og råd. Saksområdene og prioritering av saker må også ha en klar likestillingsmessig profil.

Likestilling mellom kvinne og mann handler om selvbestemmelse, rettferdighet og likeverd, både kollektivt og individuelt. **Kvinner og menn skal ha de samme rettighetene, pliktene og mulighetene på alle samfunnsområder.** Respekt for individet og for hverandre er viktig i denne sammenhengen. For å oppnå reell likestilling, vil det i noen tilfeller være nødvendig å iverksette ulike tiltak for kvinner og menn.

Delmål 1: Likestillingsarbeidet skal angå begge kjønn

Likestilling blir ofte oppfattet som en kvinnesak. En av de store utfordringene framover er å få fram at arbeid med likestilling skal involvere begge kjønn. Ansvaret for dette ligger hos begge kjønn. Kvinner må gi plass til menn i likestillingsarbeidet som en likeverdig part og ikke som en motpart.

Strategi: Sametinget skal delta aktivt i den likestillingspolitiske debatten

Tiltak:

- Sametinget skal markere kvinnedagen
- Sametinget skal fremme synspunkter på alle nivå i debatten om likestilling
- Sametinget skal videreutvikle dialogen med organisasjonene som arbeider med likestillingsspørsmål

- Strategi: I all saksbehandling må det foretas en vurdering på om sakene vil gi ulike konsekvenser for kvinner og menn
- Tiltak:
 - Sametinget må utvikle rutiner for plan- og meldingsarbeidet der likestilling er en integrert faktor
 - Sametinget må øke sin faglige kompetanse om likestilling

Delmål 2: Sikre begge kjønns deltakelse i styrer og verv

I de samiske samfunnene generelt, og i Sametinget spesielt, er det viktig å ha fokus på lik kjønnsrepresentasjon i styrer og verv på alle nivå. Lik medvirkning der politiske beslutningsprosesser iverksettes er ønskelig både ut fra et rettferdighetssyn og ut fra et ønske om å kunne utnytte menneskelige ressurser på best mulig måte.

- Strategi: Lik kjønnsrepresentasjon på listene til sametingsvalget
- Tiltak:
 - Sametinget må opprettholde kravet om minimum 40-60 % kjønnsbalanse til listestillere
 - Sametingets politiske virksomhet må organiseres slik at også personer med omsorgsansvar kan delta
 - Sametinget må motivere kvinner til å ta gjenvalg og medvirke til at en får en alderdifferensiering mellom de ulike kjønn, i en slik sammenheng bør unge menn oppfordres til deltakelse
 -
- Strategi: Sametinget må videreføre sin politikk om lik kjønnsrepresentasjon ved oppnevninger til styrer og verv
- Tiltak:
 - Som hovedregel må institusjoner som får driftstilskudd over Sametingets budsjett ha minst 40-60 representasjon i styret
 - Sametingets komiteer skal tilstrebe lik kjønnsrepresentasjon

Delmål 3: Et mer kjønnsdifferensiert arbeidsliv

Næringslivet i samiske områder er kjønnsdelt. Undersøkelser viser at kvinner etablerer seg innen duodji, service og handel, og kultur/frivillig sektor, mens menn etablerer seg innenfor reiseliv, reindrift og fiskeri. Kvinner og menn velger ulike næringer når de etablerer seg i næringslivet. Forutsetningen for et robust næringsliv er at det skapes et mer differensiert arbeidsmarked med større bredde i type virksomheter.

I de samiske primærnæringene reindrift, jordbruk og fiskeri, har kvinners rolle gradvis blitt svekket. Næringmessige strukturtiltak og reguleringer har medført at kvinners arbeidsinnsats ikke er blitt tilstrekkelig synliggjort. Samtidig er ikke velferdsordninger tilrettelagt for at menn i primærnæringene kan være omsorgspersoner.

Kvinner med høy utdanning bør trekkes sterkere inn i innovasjon og nyskaping. Det er blant annet viktig å få etablert kunnskaps- og kulturarbeidsplasser som har et bredt marked og som ikke er avhengig av offentlig engasjement.

Tall fra skolene i de samiske områdene viser stor frafallsprosent i videregående skole for gutter. Dette vil gi en skjev kjønnsmessig fordeling av kompetanse i samiske samfunn.

Strategi: Sametingets virkemidler må tilpasses begge kjønn
Tiltak:

- Sametingets tilskuddsordninger evalueres og revideres i et kjønnsperspektiv
- Kvinner oppfordres særskilt til å søke

Strategi: Kvinners rettsstilling og posisjon i primærnæringene må styrkes og synliggjøres
Tiltak:

- Sametinget må i forhandlinger med statlige myndigheter arbeide for at kvinnenens formelle status i reindrifta styrkes
- Sametinget må igangsette en evaluering av kvinners stilling i jordbruk, reindrift og fiskeriene
- Sametinget vil i kontakt med statlige myndigheter arbeide for at velferdsordningene i primærnæringene tilpasses begge kjønn

Strategi: Sametinget vil stimulere samiske gutter til å fullføre videregående skole
Tiltak:

- Sametingets læreplanarbeid må ta hensyn til og bygge videre på unge samiske gutters ferdighet og kompetanse

Delmål 4: Likestillingsperspektiv implementeres i rettighetsarbeidet

I Sametingets arbeid med rettigheter og selvbestemmelse legges viktige strukturer for arbeidet med utviklingen av samiske samfunn. I dette arbeidet er det de materielle rettighetene som har blitt vektlagt. Det vil si rettigheter til land og vann, og til ressursene i disse områdene. I rettighetsarbeidet må de immaterielle rettighetene innlemmes i større grad. Det handler om retten til å fortelle sin egen historie, snakke sitt eget språk, utøve sin egen kultur, definere innholdet i egen opplæring og forvalte sine egne kulturminner.

I forlengelsen av rettighetsarbeidet i Sametinget vil likestillingsperspektivet i arealforvaltningen være av stor betydning. I utviklingen av Sametingets miljø- og arealpolitikk bør overføring av tradisjonell kunnskap til neste generasjon og konsekvenser av klimaendringer inkluderes som viktige faktorer. Beskyttelse av tradisjonell kunnskap må være sentralt i dette arbeidet.

Strategi: Likestillings- og diskrimineringsarbeidet må forankres institusjonelt i et samisk kompetansemiljø.

Tiltak: Sametinget må bidra til at det etableres et organ som gjennom informasjons- og dokumentasjons virksomhet fremmer likestilling og antidiskriminering i det samiske samfunnet. Sametinget må bidra til at det etableres et organ som har ansvar for overvåking av og rapportering om likestillings- og diskriminerings spørsmål i det samiske samfunnet.

Strategi: Arbeide for at kjønnsperspektiv også inkluderes i arbeidet med rettigheter til det materielle kulturgrunnlaget

Tiltak:

- Sametinget vil henstille Finnmarkskommisjonen om å være bevisst på kjønnsperspektivet i arbeidet med å kartlegge eksisterende rettigheter
- Kjønnsperspektivet integreres i Sametingets miljø- og arealpolitikk

Strategi: Statusen til og kunnskapen om immaterielle rettigheter må styrkes og sikres på lik linje med materielle rettigheter

Tiltak:

- I Sametingets rettighetsarbeid må også immaterielle rettigheter inkluderes
-

Strategi:

- Arbeide for at samisk språk- og kulturkompetanse integreres i Likestillings- og

- Tiltak:
- diskrimineringsombudets virksomhet
 - Sametinget må etablere faste møter med Likestillings- og diskrimineringsombudet
 - Sametinget må medvirke til at det sikres samisk kompetanse ved ombudets kontor

Innsatsområde 2: Toleranse for ulike seksuelle legninger

Mål: Aksept og toleranse for homofile og lesbiske

Det er lite åpenhet om andre seksuelle legninger enn heterofili i samiske samfunn. Mange homofile og lesbiske tør ikke være åpne om sin legning i frykt for hvilke reaksjoner de vil få fra samfunnet rundt. Fordommer baserer seg ofte på mangel på kunnskap. Sametinget må derfor gå foran for å fremme aksept og toleranse i samiske samfunn for ulike seksuelle legninger

- Strategi: Sametinget må delta aktivt i holdningskapende arbeid om homofili
- Tiltak:
- Videreutvikle dialogen med organisasjoner for homofile og lesbiske
 - Sametinget må aktivt tilegne seg større kunnskap om situasjonen til homofile og lesbiske
 - Sametinget må igangsette holdningskampanje omkring åpenhet
Sametinget oppfordrer organisasjoner til å sette ulike seksuelle legninger på dagsorden. Øke kunnskap og sette i gang forskning på holdninger/diskriminering

Innsatsområde 3: Bekjempelse av vold i nære relasjoner

Mål: Både kvinner og menn skal ha rett til et liv fritt for vold og trusler om vold og barn skal ha rett til en oppvekst uten overgrep og frykt

Vold i nære relasjoner rammer hardt og har alvorlige følger for dem som opplever det. Slik vold kan ramme barn, kvinner og menn i alle aldre, og både kvinner og menn kan være voldsutøvere. Likevel er kvinner i større grad enn menn utsatt for den mest alvorlige volden. Det blir derfor særlig viktig å ha et fokus på menns vold mot kvinner. Barn som opplever vold i hjemmet blir utsatt for store skadevirkninger. Norge har sluttet seg til FNs barnekonvensjon og er forpliktet til å beskytte barn mot alle former for vold og overgrep.

Det er svært viktig å tydeliggjøre at vold som utøves i hjemmet er et offentlig ansvar. Justis- og politidepartementet har utarbeidet en handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011. Denne planen vil være med og danne utgangspunkt for Sametingets arbeid.

- Strategi: Et styrket hjelpeapparat bygd på samisk språk og kultur mot alle former for vold i nære relasjoner
- Tiltak:
- Samiske barns rettssikkerhet og rettigheter må ivaretas gjennom barnehus
 - Arbeide for et styrket hjelpeapparat rettet mot personer som er utsatt for vold
 - Arbeide for et tilrettelagt behandlingstilbud for voldsutøvere i samiske samfunn

Rapportering og økonomiske konsekvenser

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009 – 2013, følges opp gjennom Sametingets årlige budsjetter i perioden. De årlige budsjettene fastsetter hvor mye midler som skal settes av til likestillingstiltak. Ikke alle strategier i handlingsplanen krever økonomiske ressurser. I forbindelse med framleggelse av likestillingspolitiske redegjørelser og gjennom årsmelding, vil det bli rapportert om hvilke tiltak og prosesser som er satt i gang i forbindelse med de forskjellige strategiene i handlingsplanen.

Behandlingen av saken ble avsluttet 27.11.08 kl. 17.25